

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. When did Jews first settle in Spain?
2. Who was the first one to teach the Talmud to Spanish Jewry?
3. In which city did Rabbi Moshe and Rabbi Chanoch live?
4. Who was the king of the Khazars at the time they converted to Judaism?
5. Which Spanish Jew first made contact with the Khazars?

This and much more will be addressed in the sixteenth lecture of this series: "The Glories of Spanish Jewry".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series V Lecture #16

THE GLORIES OF SPAIN AND SEPHARDIC JEWRY

Presented by Rabbi Shmuel Irons

I. The Spanish Diaspora

A.

(כ) וגלת החל הזה לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת וגלת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: (כא) ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לידוד המלוכה: עובדיה פרק א

And the captivity of this host of the children of Israel of the [land of the] Canaanites, even unto Zarephath (France?); and the captivity of Jerusalem, which is in Sephard (Spain?), shall possess the cities of the south. And saviours shall come up on Mount Zion to judge the mount of Esau; and the kingdom shall be the L-rd's. **Ovadia 1:20,21**

B.

וגלות החל הזה – הוא גלות טיטוס שהגלה בארצות והם העמים ארצות אלמני"א ואשקלוני"א וצרפת הוא שקורי' פרנצ"א וארצות ספרד שקורי' ספני"א ובני ירושלם הם שגלו בספרד ואחרים גלו לשאר ארצות הנזכרים שהיו ברשותם והתפשטו בארצות ומארצות אלו גלו מעצמם אותם שהם היו בארצות ישמעאל ואומרים בקבלה כי בני ארץ אלמני"א היו כנעניים כי כשפנה כנעני מפני יהושע כמו שכתבנו בספר יהושע הלכו להם לארץ אלמני"א ואשקלוני"א שקורי' ארץ אשכנז ועוד היום קוראים אותם כנעניים ויונתן תרגם הפסוק כן וגלות עמא הדין דבני ישראל וגו': רד"ק עובדיה פרק א:כ

And the captivity of this host - Refers to the captivity of Titus who exiled the Jews to the lands of Alemania (southwestern Germany), Cologne (northwestern Germany), "Tzarfas" what we call France, and the lands of "Sephard" what we call Spain.

The [survivors] of the community of Jerusalem were exiled to Spain. The others were exiled to the other aforementioned lands, which was at the time under Roman control. From there they spread out in the lands. And from these lands they exiled themselves to the Arab lands. There is a tradition that the natives of Alemania were Canaanites; for when the Canaanites left their lands because of Joshuah, as we have written in our commentary to the Book of Joshuah, they went to the lands of Alemania and Cologne, what we now call Ashkenaz. Till this day the natives are called Canaanites. **Radak**

Ovadia 1:20

C.

והגלות המתחיל הזה לבני ישראל אשר הלכו בני ישראל ככנענים עד צרפת שהוא פראנצ'יא וכן גלות ירושלים אשר בספרד שהוא אספמיא כדברי התרגום אלה כולם ירשו את ערי הנגב . . . כי הנה בני יהודה הלכו לספרד מחרבן בית ראשון שהולכים שם פירו מלך ספרד והושיבם בשני מחוזות האחד בלוזינה שהיתה אז עיר גדולה אשר בממלכות קשטילי"א והשני במחוז טוליטולה וכמו שכתבתי בסוף ספר מלכים. אברבנאל עובדיה א:כ

The exile of the Jewish people who went like the Canaanites all the way to "Tzarfas", which is France, and similarly the captivity of Jerusalem which were [taken to] "Sephard", which is Spain according to the Targum, these will eventually inherit the cities of the south [of Israel]. . . . **For behold, people from Yehudah went to Spain in the aftermath of the destruction of the first Temple. Piro (Paris), the king of Spain, went there [to take captives] and settled them in two areas. One in Lucena [in southern Spain], which was at that time a large city [which is now located] in the kingdom of Castille. The other is Toledo [which is located in central Spain], as I have written in [my commentary] at the end of the book of Kings.** Abarbanel, **Ovadiah 1:20**

D.

ולמה נקרא שם המלכות ספרד, שבסוף רדו שם מן הגלות. מדרש עשר גליות, אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תלג ד"ה פרשה ו'

Why is the country called "Sephard"? Because at the **end (soph סוף)** of days, the Jews will **descend (rd רדו)** from the exile [to Israel]. **Otzar HaMidrashim 433**

E.

אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל, ואלו הן שבעה ימים: ימה של טבריא, ימה של סדום, וימה של חילת, וימה של חילתא, וימה של סיבכי, וים אספמיא, וים הגדול. בבא בתרא דף עד:

And these are the seven seas: The sea of Tiberias, the Sea of Sodom, the Sea of Helath, the Sea of Hiltha, the Sea of Sibkay, the **Sea of Aspamia** and the Great Sea. **Bava Basra 74b**

קיני, קניזי, וקדמוני. תניא, רבי מאיר אומר: נפתוחא, ערבאה, ושלמאה; רבי יהודה אומר: הר שעיר, עמון, ומואב; רבי שמעון אומר: ערדיסקיס, אסיא, ואספמיא. בבא בתרא דף נו.

. . . the Kenite, the Kenizite and the Kadmonite. It has been taught: R. Meir says that [these are] the Nabateans, the Arabians and the Salmoeans. R. Yehudah says they are Mount Seir, Ammon and Moab. R. Shimon says they are Ardiskis, Asia and **Aspamia**. **Bava Basra 56a**

F.

יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב, שלחו מהתם: יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב. יבמות קטו:

Resh Galutha Yitzchok, a son of R. Bebai's sister, once went from Cordova to Spain (Aspamia) and died there. A message was sent from there [in the following terms]. 'Resh Galutha Yitzchok, a son of R. Bebai's sister, went from Cordova to Spain and died there. Yevomos 115b

ומעולם לא הניחו [אנשי ספרד] התרגום ולא דבר אחד מטעמי התלמוד שהיו ערוכין בפיהן מיצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דשכיב בספרד בין מקורטבא לאספמיא. ספר העתים לרב יהודה ברצלוני עמוד 267

The people of Spain have not forsaken the Targum translation of the Torah reading nor anything else of the Talmud. For it (the teachings of the Talmud) was well arranged in their mouths from the time of Resh Galutha Yitzchok, a son of R. Bebai's sister, who died in "**Sephard**" between Cordova and Spain (Aspamia). **Sefer HaItim, Rav Yehudah Barceloni 267**

אמר רבי יהודה: לא אמרו שלש שנים, אלא כדי שיהא באספמיא ויחזיק שנה, ילכו ויודיעוהו שנה, ויבא לשנה אחרת. בבא בתרא דף לח.

R. Yehudah says: The period in which occupation confers "Chazakah" was fixed at three years only in order that it might be possible when a man is in Spain. For another to occupy his field one year, and for information to be brought to him [which will also take] a year, and for him to return himself, [which will take] a third year. **Bava Basra 38a**

G.

וראוי שתדע שכבר באו עם מלך בבל על ירושלים מלכים ושרים ממלכי שאר הגוים והוליקו מהיהודים ארצם ומכללם היה פירוש שהיה מלך ספרד כי הנה אירקולישי הגדול שהיה מארץ יון יצא בכל העולם לכבוש ארצות בגבורתו ובחכמתו כי רבה היא ונפשט בארץ המערב ואחרי שעשה גבורות הרבה בכבוש הארצות בא באניות רבות ועמו חיל גדול אל ספרד ונתישב שמה וימלוך בכל ארץ ספרד וכי נכסף אל ארצו ומולדתו חלף הלך לו לארץ איטאלייא ומשם אל ארץ יון והוא היה מהשרים אשר הלכו להחריב העיר הגדולה טרוויא בפעם השלישית וכאשר נסע אירקולישי זה מספרד נתן מלכותו לבן אחותו שנקרא אישפאנניא ואישפאן זה לא היה לו כי אם בת אחת ונשאה פירוש שהיה גם כן משרי יון והוא היה בחרבן בית ראשון והביא משם בני יהודה ומבנימן ומשמעון ומהלויים והכהנים אשר היו בירושלים עם רב שבאו עמו ברצונם ויביאם בדרך הים באניות למלכות ספרד ויושיבם בשני מחוזות האחד הוא המחוז הנקרא גם היום אנדאלוזיא בעיר אחת שהיה בימים ההם עיר ואם בישראל שרתי במדינות ויקראו אותה היהודים לוזינה וגם היום נקראת כן ואמרו עליה הגוים שאוירה מחכים בהיות אויר הארץ ההיא זך ונקי מאד מאד ואולי שעל זה קראוה היהודים לוזינה להיותה כלוז אשר בארץ ישראל מוכנת לנבואה והמחוז השני היה בארת טוליטולה וידמה שהיהודים קראו שם העיר טוליטולה על שם הטלטול שעשו כבואם מירושלים שמה כי שמה היה מקדם אצל הנוצרים פיריזואילה לא טוליטולא שקראוה כן היהודים הבאים אליה וכן אחשוב שקראו עיר אחרת סמוכה לטוליטולה מאקידא על שם העיר מאקידא שהיה בארץ ישראל ולעיר אחרת סמוכה לטוליטולה קראו אישקלונה על שם אשקלון שהיה קרובה לארץ ישראל אולי היו הערים ההם בדמותם דומים אל הערים אשר היו בארץ ישראל וקרובים אליה ולכן קראום בשמם ואין ספק שגם כן קראו בימים ההם שאר הערים הסמוכות לטוליטולה כערי ישראל ובאורך הזמן נאבדו ונתחלפו השמות ושלשה

המה אשר נשארו בשמותם עד היום הזה הם עדות והוראה על השאר. וישבו היהודים במלכות ספרד משם ועד עתה ונתפשטו בכל הערים אלה מפה ואלה מפה ולא שבו אל ירושלם בזמן בית שני כי אמרו שלא היתה אותה הפקידה גאולה שלמה ולא נמצא שמה ארון ברית ד' ולא חלה הנבואה ביניהם ושאר הדברים הקדושים לא היו בקרב ישראל ושלכן לא ישובו כי אם בשוב ד' את שיבת ציון ושובו בנים לגבולם מאשור ומכוש ומאיי הים כמו שכתוב כל הספור הזה בספר דברי הימים הקדומים אשר למלכי ספרד. פירוש אבברבנאל לספר מלכים

It is noteworthy that there came, together with the king of Babylon, kings and noblemen from the other nations. They [also] brought Jews to their lands. Included with them was Paris, who was the king of Spain. [This came to be] because Hercules the great, who was from the land of Greece, went out to conquer lands throughout the world through his power and wisdom, for it was formidable. He [eventually] spread out to the lands of the west. After he had made many great conquests, he came together with many ships and a great army to Spain and settled there and ruled over all of Spain. When he [finally] longed for his homeland and the place of his birth, he went to the land of Italy and from there to the land of Greece. He was from the noblemen who went to destroy the great city of Troy for the third time. When Hercules left Spain, he left his kingdom to the son of his sister, who was called "Ispannia". This Ispannia had only one daughter. She married Paris who also was a Greek nobleman.

He (Paris) was present at the destruction of the first Temple and brought back with him members of the tribe of Yehudah, Binyamin, and Shimon, together with a large multitude of Levites and Kohanim who were in Jerusalem [at the time] and willfully came back with him. He took them back with him to Spain in ships. They settled in two areas. One area was Andalusia, in a city that became in its day, one of the great and prestigious cities in Israel. The Jews called it Lucena (Luzena), and that is its name to this day. The gentiles say about it that its very air makes one wise. For its air is pure and extremely clear. Perhaps the Jews called it Luzena because of its similarity to Luz, in Israel which is conducive to prophecy. Similarly, I believe that they called the city situated near Toledo, Makeda in honor of the city in Israel of the same name. Another city near Toledo by the name of Ishkalonah was named after Ashkelon, which is close to the land of Israel. Perhaps these cities were similar in their appearance to those in the land of Israel and that is why they were called by their names. Without a doubt, there must have been other [Spanish] cities that were named for cities in Israel, but over time these names fell into disuse and they were replaced with other names. The three cities that retained their Jewish names serve as a testimony for the rest.

The Jews settled in Spain from then until the present and spread out amongst all the cities from one end to the other. They did not return back to Jerusalem at the time of the second Temple. They justified themselves by saying that this return is not the complete redemption for the Ark of the Covenant of G-d was not present, and that prophecy did not take place amongst them, and the other holy things were not in the midst of Israel. That being the case, they were only obligated to return when G-d himself will return with the exiles of Zion and bring with him his children back to their boundaries from Assyria, Ethiopia, the islands of the sea. This whole account is written in the ancient chronicles of the Spanish kings. **Abarbanel-Book of Kings II Chapter 25**

II. Early Life in Catholic Spain

A. Moreover it is decreed that these [Catholic] girls are not to be given either to Jews or heretics; this is because there can be no fellowship between a believer and an unbeliever. If Christian parents have offended against this prohibition, it is decreed that they must abstain from communion for a period of five years. **Canon 16 of the Council of Elvira Spain circa 300**

B. Any married Christian, who has committed adultery with a Jewess or pagan, is to be denied communion. **Ibid. Canon 78**

C. Moreover if any cleric or layman has eaten with the Jews, it is decreed that he shall not receive holy communion, in order to force him to mend his ways. **Ibid. Canon 50**

III. Spanish Scholarship At the Time of the Geonim

A..

ובתריה מלך מר רב מלכה בר מר רב אחא [בפומבדיתא] בשנת אלף פ"ב. (תק"ל לבריאת העולם) והוא אחתיה לנטרונאי בר חביבאי נשיא בפלוגתא על זכאי בר מר רב אחונאי נשיא דהוה קמי הכין בכמה שני ואיכנפן תרתין מתיבאתא עם זכאי נשיא ועברוהי ואיפטר רב מלכא לגן עדן ונטרונאי נשיא אזל למערב. אגרת רב שרירא גאון צד 104

After him, Mar Rav Malka bar Mar Rav Acha reigned in Pumbedeisa in the year 770. He removed [or *put in position*] Natronai bar Chavivai [from office] after Natronai had fought with Zakai bar Mar Rav Achonai, the exilarch, who had already been in the position of exilarch for many years. The two Mesivtas gathered together with Zakai, the exilarch, and removed Natronai [or *Mar Rav Malka*]. [Shortly afterwards,] Rav Malka departed this world to Gan Eden and Natronai, the exilarch went to the west. **The Letter of Rav Sherira Gaon**

והוא שכתב לבני ספרד את התלמוד מפיו שלא מן הכתב. ספר העתים צד 267 והיה מתלמידי רב יהודאי גאון

[Rav Natronai, the Resh Galusa,] is the one who wrote down from memory the entire Talmud for the people of Spain. **Sefer HaItim**

B.

וסוף בימי אדוננו מרנא ורבנא פלטוי ראש ישיבה ז"ל שלחו לכתוב להם תלמוד ופתרונו וצוה וכתבו להם. מכתב לרב חסדאי ן' שפרוט בשנת ד"א תשי"ב

And lastly, in the days of our Master and Teacher Rav Paltoi, Rosh Yeshiva, (841-857) of blessed memory, did the [community of Spain] send him a request to send them a copy of the Talmud with **commentary**. [Rav Paltoi acceded to their request] and commanded that it be written to them. **A letter preserved in the Cairo Geniza which was originally sent to Rav Chisdai ibn Shafrut in the year 952.**

C.

וסדר אלו מאה ברכות כך השיב רב נטרונאי ב"ר הילאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא לבני קהל אליסאנה . . . סדור רב עמרם גאון

Regarding the order of the hundred blessings [which are said daily], this is what Rav Natronai b. R. Hilai, Resh Mesivta of Masa Mechasia (853-858?), answered to the people of the community of Alisana [Spain] . . . **Siddur of Rav Amram Gaon**

D.

עמרם בר ששנא ר"מ דמתא מחסיא לכל רבנן ותלמידיהון ושאר אחינו בית ישראל הדרים במדינת ברצלונה, יקרים ונכבדים ואהובים לפנינו, שלומם ירבה לעד ויגדל. קבלו שלום ממני וממר צמח דיינא דבבא ומן רישי כלי, ומכל החכמים הסמוכים שהם במקום סנהדרי גדולה, ומן בני קיומי שהם במקום סנהדרי הקטנה, ומשאר חכמים ותנאים ות"ח שבישיבה כלה, שתמיד בשלומכם אנו שואלים ומבקשים רחמים עליכם מהמקום ברחמיו הרבים. תשובת הגאונים ליק נ"ו

[From] Amram bar Sheshna, Resh Mesivta of Masa Mechasia (858-876?) to all the Rabbis and their disciples and the rest of our brethren of the House of Israel that dwell in Barcelona. [They who are] precious and esteemed and beloved by us may their peace for ever be magnified. Receive greetings from me and from Mar Tzemach, the judge at the gateway, and the heads of the assemblages (Reshei Callah) and from all the scholars that are ordained who are in place of the great Sanhedrin, and from the establishment who are in place of the minor Sanhedrin, and from the other scholars and tannaim (experts on Braiisos), who constantly inquire of your well being and beseech Hashem for mercy on your behalf. The questions that you asked of us we read in the presence of the head of the Beth Din and the Alufim and scholars and all the students. We have thought deeply into them and have dealt with all of the issues that were brought up in them and the following is what we have been shown through the help of Heaven. **Teshuvav HaGeonim Lik 56**

E.

הישיבות היו קבועות וכל הקהלות היו מתנדבים להעמיד שם תלמידיהם בכבוד גדול עד שבכל הארצות היו מהם הרבה שהיו שולחים את בניהם ללמוד, וכשלומדים שם כל צרכם לפי רצונם היה כל אחד שב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו, ומתוך כך מלאה הארץ דעה את ד', מהם בתלמוד תלתא סדרי, ר"ל מועד נשים ונזיקין, והוא היה נקרא "חכם" ומהם בתלמוד ד' סדרי, ר"ל בתוספות סדר קדשים, והוא היה נקרא אצלם "רב", ומהם בתלמוד בששה סדרי, בתוספות זרעים וטהרות, ואז היה ראוי שיקרא "גאון", רמז לששים מסכיות שבש"ס כמנין "גאון" אלא שאע"פ כן לא היו קורין כן אלא אם כן נסמך מפי גאון אחר בהסכמת הישיבה וראשי ישיבות היו אז גאונים יודעים כל התלמוד בעל פה. וכשהיו שונים

לתלמידיהם בישיבתם היה חץ שנון לשונם לא היתה הפסק בדבורם בכדי שתחגור הצפורן. וכאשר שכב האיש ההוא עם אבותיו היו בוחרים מן הראיו לגאונות הבקי שבהם הראוי להצליח במלאכה יותר מחברו, ולפעמים ראש ישיבה בחוליו כאשר ירגש במותו ויבין לאחריתו יאמר להביא לפניו כל התלמידים וימנה להם אחד מהם ויסמכהו לגאון מאותה שעה. . . . והיו התלמידים חוזרים והתורה מתפזרת ומתפשטת בכל ארצות ספרד מקצה ועד קצה ומורה כל אחד במקומו. וכאשר יארעו הספקות ומחלוקת היו שולחים לישיבות, והתשובות באות לשעתן לאלפים ולרבבות אין פרץ ואין יוצאת. מאירי בהקדמתו לפירושו על אבות.

The Yeshivos were well established [in Babylon] and every community would commit themselves to set up their own students [in the Babylonian Yeshivos] with great honor. It reached the point that in *all* countries there were many that sent their children [there] to learn. When they would learn to the point of their [individual] needs and satisfaction they would return [back home] to their families. Through this system the world became full of divine wisdom. There were those who completed three orders, Mo'ed, Nashim, & Nezikin. Such a person was called a "Chacham" (a Sage). There were those that completed four orders, the above plus Kodoshim. Such a person was given the title, "Rav". There were those that completed all six orders, the above plus Zeraim and Taharos. That person was fit to be called, "Gaon". That term hints at the number 60 which is the numerical value of the word "גאון" Gaon. Even if they were fit, they actually received that title only when it was bestowed upon them by another Gaon with the consent of the Yeshiva. The heads of the Yeshiva were "Gaonim" who knew the entire Talmud verbatim. When they would teach to their disciples in their Yeshivos, their tongues were like sharpened arrows. There was not the slightest pause in their speech. When this man (the Gaon) would die [without having made provisions of succession] the Yeshiva would choose the greatest scholar from amongst them, the one who would be the most successful in the work [of leading the Yeshiva]. There were times that the Rosh Yeshivah, while sick and feeling close to death, would call together all his disciples and appoint one of them and bestow upon him the title of "Gaon". . . . **The disciples would come back home and [in this way] the Torah spread out amongst all the lands of Spain from one end to the other. [These scholars would then] guide their respective communities. Whenever they would have questions or arguments, they would send to the Yeshivos.** Tens of thousands of responsa would come at that time on a constant basis. **Meiri in his Preface to his Commentary on Avos**

IV. Spain Achieves a Measure of Independence

A. The Four Captives

וכן היתה הסבה שיצא ממדינת קורטובה שלישי ממונה על ציים שמו אבן דמאחין ושלחו מלך ישמעאל בספרד ושמו עבד אלרחמאן אלנאצר והלך ממונה על ציים אדירים לכבוש ספינות אדום ועיירות סמוכות לספר והלכו עד חוף הים של ארץ ישראל ונסבו אל ים יון והאיים שבו ומצאו אניה ובה ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת בארי למדינה נקראת ספסתיין. וחכמים אלו להכנסת כלה היו הולכים וכבש אבן דמאחין האניה ואסר את החכמים האחד ר' חושיאל אביו של רבינו חננאל והאחד ר' משה אביו של ר' חנוך אסרוהו עם אשתו ועם ר' חנוך בנו ור' חנוך בנו עודנו נער. והשלישי ר' שמריה בר' אלחנן. והרביעי איני יודע שמו. ובקש השלישי לכפותה לאשתו של ר' משה ולענותה כי היתה יפת

תאר ויפת מראה ביותר והיא צעקה אל ר' משה אישה בלשון הקדש ושאלה ממנו אם הנטבעים בים חיים בתחיית המתים אם לא והוא השיבה אמר ד' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים. וכששמעה את דבריו שחיים הפילה עצמה בים וטבעה ומתה. וחכמים אלו לא הגידו לאדם בעולם מה טיבם ומה חכמתם והשליש מכר את ר' שמריה באלכסנדריא של מצרים ומשם עלה למצרים והיה לראש ומכר את ר' חושיאל באפריקא אשר בחוף הים ומשם עלה אל מדינת אלקירואן שהיתה בימים ההם חזקה מכל מדינות ישמעאל שבארץ המערב ושם היה ר' חושיאל לראש ושם הוליד את רבנו חננאל בנו. ובא השליש לקורטובה ומכר שם את ר' משה ור' חנוך בנו ופדאוהו אנשי קורטובה וכמדומין היו שהיו עמי הארץ. ראב"ד – ספר הקבלה

There was another cause as well [for the decline in Yeshivas of the Gaonim]. There was an admiral of the [Spanish] fleet who came from Cordova by the name of Ibn Demahin (Rumahis). The Arab king of Spain, Abd-al-Rahman (III) Al-Nasser, sent him to capture ships of Italian (lit. Edom) origin and to conquer cities near the border [of Italy]. They traveled to the shores of the land of Israel and turned around and headed towards the Aegean sea (lit. the sea of Greece) and its islands. They found a ship there. Amongst its passengers were four great scholars. They were traveling from the city of Bari to a city called Sebastian. These scholars were going to a wedding [הכנסת כלה] (or perhaps an alternate translation: to collect funds for the Kallah - the twice yearly conclave of scholars in Babylon). Ibn Ruhamis captured the ship and bound the scholars. One was Rav Chushiel, the father of Rabbainu Chananel. Another was Rav Moshe, the father of Rav Chanoch. They bound him, together with his wife and his son Rav Chanoch, who was still a young boy. The third scholar was R. Shemariah b. R. Elchonon. I don't know the identity of the fourth scholar. The captain wished to force the wife of Rav Moshe, for she was a beautiful woman. She yelled to her husband, Rav Moshe, in Hebrew and asked him whether those who drowned would arise at the time of the resurrection of the dead. He replied [quoting the verse in Psalms 68:23]: The L-rd said, "I will bring again (i.e. resurrect) from Bashan (meaning from those that are eaten alive), I will bring again from the depths of the sea." When she understood from his words that she would be resurrected, she flung herself into the sea and drowned.

These scholars did not tell anyone what their true identity was nor [did they give anyone a hint of] their knowledge. The admiral sold Rav Shemariah in Alexandria, Egypt. From there he went up to [the capital of] Egypt (Fustat) and became the Rosh [Yeshiva]. [The admiral] sold Rav Chushiel in Africa (Tunisia) which is at the sea shore. From there he went up to el Kairouan, which at that time was the most vibrant of the western states under Arabic control. There Rav Chushiel became the Rosh [Yeshiva] and there [his wife] gave birth to Rabbainu Chananel, his son. The admiral came to Cordova and sold there Rav Moshe and Rav Chanoch, his son. The people of Codova redeemed them, thinking them to be unlettered. **Raavad - Sefer Hakabalah**

B. Rabbi Moshe

והיה בקורטובא בית הכנסת ששמו בית הכנסת של בית המדרש והיה שם דיין אחד ששמו ר' נתן וחסיד וגדול היה אבל לא היו אנשי ספרד בקיאין בדברי רבותינו ז"ל ואעפ"כ באותו מעט שהיו יודעין היו עושין מדרש ומפרשים ועולים ויורדים. ופירש ר' נתן הדיין על כל הזאה טבילה והיא כמס' יומא ולא ידעו לפרשה ור' משה ישב לפיאה אחת כמו שמש וקם אל רבי נתן ואמר לו ר' משה זה ר' פשו להו טבילות וכששמע הוא והתלמידים את דבריו תמהו זה אל זה ושאלו ממנו לפרש להם ההלכה ופירש להם ההלכה כהוגן וכל אחד ואחד שאלו ממנו שאלות בכל הספקות שהיו להם וסדרו שאלותם והשיב להם תשובה ברוב חכמתו והיו בעלי דינין מחוץ למדרש שלא היו להם רשות ליכנס עד השלמת התלמידים פסיקתם. ובאותו היום יצא ר' נתן הדיין והלכו אחריו בעלי דינין ואמר להם אני איני דיין אבל זה הלובש השק והוא אורח הוא רבי ומרי ואני תלמידו אהיה מהיום והלאה ואתם מנוהו על קהל קורטובא דיין וכן עשו ועשו לו כל הקהל פסיקא גדולה וכבדוהו במלבושים יקרים ובמרכב. ורצה השליש לחזור בו ממכירתו ולא הניחו המלך כי שמח המלך על הדבר שמחה גדולה כששמע שאין היהודים שבמלכותו צריכים לאנשי בבל. והקול נשמע בכל ארץ ספרד וארץ המערב ובאו כל התלמידים לקרות לפניו וכל השאלות שהיו שואלים מן הישיבות שאלו ממנו ודבר זה היה בימי שרירא גאון קרוב לשנת ד' אלפים תש"נ (תש"כ) הן פחות מעט הן יתר מעט. ונתחתן ר' משה הרב לבני פליאג ומשפחתם היתה גדולה מכל משפחות קהל קורטובא ולקח מהם אשה לר' חנוך בנו ובת של רב חנוך היתה לאחד מבני פליאג ומפני זה נקרא זה השם בבני פליאג עד היום. ראב"ד – ספר הקבלה

There was a synagogue in Cordova, which was named "Bais HaKnessess shel Bais HaMedrash". There was a certain judge (dayan) there by the name of Rav Nasan. He was pious and was a prestigious man. The people of Spain, however, were not expert in the words of our Rabbis [of the Talmud] of blessed memory. Even so, they would give lectures and teach and explain the little they knew. Rav Nasan, the Dayan, was [attempting] to explain the statement (Tosefta Yoma 3:2): For every sprinkling of the blood [on the altar on Yom Kippur] there was an immersion. They did not, however, know the [true] explanation. Rav Moshe was sitting in a corner of the synagogue, like a synagogue's sexton. He got up and walked over to Rav Nasan and said to him: Rabbi, according to your explanation there are too many immersions! When he and the students heard his words, they were stunned. They [immediately] asked him to explain to them this halacha. He then explained to them the correct meaning of the halacha. Each one of the assembled then proceeded to ask him their own unresolved questions. He arranged their questions in order and answered them with his great wisdom. There happened to be some litigants outside the Study Hall. They did not have permission to enter until the students were finished with their session. That day, when Rav Nasan left the Study Hall, the litigants walked behind him. He said to them: I am no longer the dayan (judge). The guest wearing sack cloth is my Rabbi and Master. From this day on, I will be his disciple. You should appoint him to be dayan for the community of Cordova. They did so. And the community made for him a grand inauguration and honored him with handsome clothing and a carriage. The admiral, [upon hearing all of this,] wanted to renege on the sale. The king, however, did not let him. For the king was extremely happy when he heard that the Jews in his kingdom no longer need the [halachic expertise] of the people of Babylon. The report [of Rav Moshe's stature] spread throughout Spain and Morocco. All the students [that would have normally gone to Babylon] came to study under him. All the

questions that they would have normally asked of the Yeshivos [of Babylon] they asked of him. This event occurred in the days of Rav Sherira Gaon, about the year 960 (990).

Rav Moshe married a woman from the family of Peliag. Their family was the most prestigious of the community of Cordova. Rav Moshe [also] took from that family a wife for his son, Rav Chanoch. The daughter of Rav Chanoch also married in to that family. Because of this, the name [Moshe] is common amongst the family of Peliag to this day.

Raavad - Sefer Hakabalah

C. Rabbi Chanoch and Rabbi Yosef ben Avisur

והיו לו לר' משה תלמידים הרבה ומהם ר' יוסף בר יצחק אבן שטנאש הידוע בן אביתור והוא פירש את כל התלמוד בלשון ערבי למלך ישמעאל ששמו אלחכים ומפני גדולתו וחכמתו בעט בר' חנוך הרב היושב על כסא אביו ונחלק הקהל מחלוקת גדולה אחר פטירת ר' חסדאי הנשיא הגדול בר' יצחק שאילו בימיו אין אדם בעולם שהיה יכול לחלוק על הרב ר' חנוך. ובכל יום היו יוצאים מקורטובא אל עיר אלזהרה שבע מאות איש מישראל רוכבים על שבע מאות מרכבות וכולן היו לבושים לבוש מלכות וחובשים מגבעות כדת שרי ישמעאלים וכלם עם הרב. וכת שנייה עם אבן שטנאש עד שגברה כת של ר' משה [ר' חנוך?] ונדו את אבן שטנאש והחרימוהו והמלך אמר לו אלו היו הישמעאלים בועטים בי כאשר בעטו בך היהודים הייתי בורח מפניהם ועתה ברח לך וכן עשה והלך מספרד אל אי באגנה ומצא שם ר' שמואל הכהן בר' יאשיהו והוא מבני קהל פאס וחש לנידוי הרב ר' חנוך ולא ספר עמו וכעס עליו בן שטנאש וכתב לו אגרת גדולה בלשון רכה ונחת רוח השיבו. ונכנס אבן שטנאש בספינה והלך עד ישיבתו של רב האי גאון וכמדומה היה שיקבלנו רב האי שהיה שונא לר' חנוך מפני שארבעה החכמים שהזכרנו כרתו חק הישיבות עד שבאו הישיבות לידי דלדול ואעפ"כ שלח לו רב האי שלא יבא לפניו שאם יבא אליו יחוש לנדוי הרב והלך אבן שטנאש לדמשק ומת שם. ראב"ד – ספר הקבלה

Rav Moshe had many disciples. Amongst them was Rav Yosef bar Yitzchok ibn Shetanash, known by the name ben Avisur. He composed a commentary to the Talmud in Arabic for the Arab king whose name was el Hakim. Because of his greatness and wisdom, he denied the authority of Rav Chanoch, the Rabbi who occupied the seat of his father. The community became greatly divided after the passing of R. Chisdai, the great Nasi, the son of Rav Yitzchok. For in his days, there was no one that would have dared to dispute the authority of Rav Chanoch. Every day an entourage of seven hundred Jews riding seven hundred carriages would go out from Cordova to the city (fortress) el Zaharah wearing royal clothing and turbans like Arab noblemen accompanying the Rabbi.

A second group supported ibn Shetanash until finally the group supporting Rav Chanoch overcame the opposition and excommunicated ibn Shetanash. The king told him, "If the Arabs would reject me as the Jews have rejected you, I would run away from their presence. Now [the right thing for you to do is] flee." He followed his directive and fled from Spain and went to the island of "Bagnah". There he found Rav Shmuel HaKohen b. Rav Yashiahu, originally from the community of Fez. [Rav Shmuel] took seriously the ban of excommunication that Rav Chanoch had placed upon [ibn Shetanash] and didn't speak with him. Ibn Shetanash was angry with [Rav Shmuel] but wrote him a long [conciliatory] letter in soft language and gentle spirit. He [thereby successfully] turned

him around to his side. Ibn Shetanash entered a ship and went [all the way] to the Yeshiva of Rav Hai Gaon. He thought that Rav Hai would receive him for [he thought that] he hated Rav Chanoch because the four aforementioned Sages [caused that] the regular support of the Yeshivas [of Bavel] be cut off. This caused the Yeshivas to become impoverished. Even so, Rav Hai sent him a message that he not come before him. For if he came to him, he would honor the ban of excommunication that Rav [Chanoch] had imposed. Ibn Shatanash left to Damascus and died there. **Raavad - Sefer Hakabalah**

D. Ibn Go

וקודם לכן נתדלדלה אותה הכת שהיתה חולקת על הרב וכל חבריו של אבן שטנאש ומהם שני אחים סוחרים עושי מלאכת משי יעקב ן' גו ויוסף פעם אחת נכנסו להצר אחד מסריסי המלך שהיה ממונה על ארץ תרכונה ובאו זקני ישמעאלים מן הארץ שהיתה תחת ידו לזעוק על הפקיד שהפקיד עליהם והביאו לו דורון עשרת אלפים זהובים געפריה וכשהתחילו אילו לדבר צוה הסריס לבזותם ולהכותם במקלות ולהוציאם לבית הסוהר מבוהלים ודחופים ובמוצאי היכלו היו כמה עקמומיות ונפלו באחת מהן האלפים זהובים שהיו מביאין דורון וצעקו ואין שומע להם ולא לתר נכנסו שני אחים אלו ר' יעקב בן גו ור' ויוסף אחיו ומצאו הזהובים והלכו להם לדרכם ונתיעצו בביתם ואמרו זה הממון מצאנוהו בהיכל המלך בואו ונשבע שכולו ישוב להיכל המלך במנחות ומתנות ואולי נסיר מנפשנו חרפת צוררינו ונתלה במלך ויעשו כן. והתחזקו במלאכת המשי ועשו בגדים יקרים ונסי ישמעלים על ראשי הדגלים יקרים מאד לא נעשו כמותם בספרד והעלו מנחה למלך השאם ולמלך אלמנצור בן אבי עמר אומנו עד שאהב המלך אלמנצור יעקב אבן גו וכתב לו גליון שנשא על כל קהלות ישראל שיש מסגלמאסה עד נהר דוירנא שהיא קצה מלכותו שיהיה שופט את כולם ויהיה רשאי למנות אליהם כל מי שירצה ולקצוב כל מס וכל פרעון שעליהם והעמיד לפניו י"ח מסריסיו לבושי פסים והרכבוהו במרכבת המשנה אשר לו ונקהלו כל בני קהל קורטובא מנער ועד זקן ועשו לו הסכמה בנשיאות וכתוב בה משול בנו גם אתה גם בנך גם בנך ועמד בגדולתו. ושלח שליח אל הרב ר' חנוך שאם ידין בין שני אנשים ישים אותו באניה מבלי משוטות וישליכהו בים. וכל הקמים על אבן שטנאש שבו אליו וכתבו כולם אגרות לאבן שטנאש שישבו לקורטובא ויסירו את הרב ר' חנוך וימניה לרב עליהם והוא השיב להם תשובה קשה ואמר להם על הרב מעיד אני על עצמי שמים וארץ שאין כמוהו מספרד עד ישיבת בבל. ולקץ שנה אחת לנשיאות אבן גו אסרו המלך אלמנצור שהיה כמדומה לו כשמינהו שישבו לו מנחות גדולות ויקח ממון של ישראל מכל הקהלות כהוגן ושלא כהוגן ויתן לו. ומפני שלא עשה כן אסרו המלך בבית האסורים ועמד שם כמו שנה עד יום א' יום איד של הישמעאלים עבר המלך השאם על בית הסוהר בצאתו מהיכלו אל בית עבודתו ועמד אבן גו לפני המלך השאם בפתח בית הסוהר וכשראהו שאל את אומנו אלמנצור על מה עשה לו כן והוא השיב מפני שאינו מוביל שי מכל גדולתו. ולא לתר צוה המלך משאם להוציאו ולהשיבו לגדולתו ונעשה לו כן אבל לא שב כמו שהיה מפני כן ומפני שאבן שטנאש כתב תשובה קשה לקהל קורטובא לא הוסר ר' חנוך אחרי שוב אבן גו לגדולתו עד שמת אבן גו בימי הרב. ראב"ד – ספר הקבלה

Before that, the group that fought against Rav [Chanoch], all of ibn Shatanash's colleagues, had become weakened. Amongst that group were two merchants who dealt in silk, Yaakov ibn Go and his brother Yosef. [Their fortunes changed in the following

manner:] It once happened that when they entered the courtyard of the king's minister who was appointed over the land of "Tarchona" they had been preceded by an Arab delegation of elders from that land who had come to loudly complain about the local governor that had been appointed to deal directly with them. They brought with them a gift [for the minister] of ten thousand gold coins. But when they had just begun to speak to him, he commanded his servants to disgrace them and to beat them with sticks and to take them out to the prison in a state of confusion and shock. [As they were being thrown out of the palace of the minister], the gold coins fell out of [their grasp] into one of the labyrinth hallways. They screamed [to their captors] but they didn't listen to them. Immediately after this happened, the two brothers, Rav Yaakov ibn Go and his brother Rav Yosef, entered through the hallways that [the elders of Tarchona] had just exited, found the gold coins and [quickly] made their exit. In the privacy of their home they thought through the situation and decided to return the money, swear [that they did not take any for themselves] and bring additional special gifts [in honor of the king]. They said, "Perhaps thereby we will remove from ourselves the terrible shame that our enemies have disgraced us and we will be able to depend upon the goodwill of the king." [Before coming to the royal palace,] they worked hard making precious silk garments and exquisite silk banners [to be flown] at the head of the Arab armies. There were none like them in all of Spain. They brought this gift to King Hasham and to King al Mansur ben Abi Amar, his regent. The king al Mansur [was delighted with the returned money and the gifts] and became enamoured with Yaakov ibn Jo. He wrote a proclamation that made him the head of all the Jewish communities from Saglamasa until the Duoro river, the boundaries of his kingdom. He would now be the [supreme] judge over all of the Jews and would be empowered to appoint over them anyone that he so chooses. [In addition,] he would be able to impose any form of taxation and payment. The king placed at his disposal eighteen of his servants, dressed in royal robes, who drove him around in the viceroy's carriage. All of the community of Cordova gathered around him, from young to old and agreed upon his leadership and wrote him a document which stated, "You and your children [after you] and your grandchildren [after them] should rule over us." [With this] he was inaugurated into his position of leadership.

Ibn Go then sent a message to Rav Chanoch that if he dare adjudicate between two parties, he will be put afloat to sea on a boat without oars. All the opponents of ibn Shatanash went over to his side and wrote letters to him to return to Cordova and they will remove Rav Chanoch from office and appoint him to be their Rabbi in his stead. [Ibn Shatanash] wrote back to them a harshly worded response and told them, "Regarding Rav Chanoch do I place heaven and earth as my witness that there is none his equal from Spain to the Yeshiva of Bavel."

At the end of the first year of his leadership, ibn Go was imprisoned by the King al Mansur. This was due to the fact that the king thought that ibn Go would extract enormous gifts and [large] sums of money from the Jews of all of their communities, whether properly or improperly, and bring them to the king. Because he did not do so, the king locked him in prison where he stood for approximately a year. [He was there] until one day, a Moslem holiday, King Hasham passed by the prison on his way from the palace to his place of work. Ibn Go stood in front of King Hasham at the entrance of the prison. When the king saw him he asked his regent, al Mansur, "Why did you do this to

him?" He replied, "Because he doesn't offer us presents from all of the great [wealth he has amassed by virtue of his office]." King Hasham immediately commanded that he be released and be restored to his former position. They implemented his command. However, [because he was once removed,] he never returned to the [great] position of power that he had once enjoyed. Also, because ibn Shatanash had written such a harshly worded response to the community of Cordova, Rav Chanoch was not removed from office after ibn Go returned to power. Ibn Go died while Rav Chanoch [was still Rosh Yeshiva]. **Raavad - Sefer Hakabalah**

E. Talmudic Commentator

וגם גאוני המערב וספרד כגון רבינו חנוך בן רבינו משה פירוש כל התלמוד בלשון ערבי. הקדמת המעתיק (רב יהודה בן שלמה – בן חריזי) פירוש הרמב"ם למשניות נזיקין

Also, the Geonim of Morocco and Spain, such as Rabbainu Chanoch ben Rabbainu Moshe wrote commentaries on the entire Talmud in Arabic. **Preface to the translation of Rambam's commentary to the Mishna on Seder Nezikin by Rav Yehudah ben Shlomo - ibn Harizi**

F. The Death of Rabbi Chanoch

והרב בחסידותו עגמה נפשו והוקשה לו שמת כי כליל שבת מת אבן גה ובא אל הרב אחד מחתניו מבני אבן פליאג והוא היה כמבשר בעיניו וספר לו שמת יעקב ׳ן גו וגעה הרב בבכיה עד שתמה אבן פליאג ואמר אני באתי לבשרך במות אויבך ואתה אוהב את שונאך ובוכה על מיתתו. אמר לו הרב אני מצר ובוכה על כל העניים שהיו רגילים לסמוך על שולחנו מה יעשו למחר אם אתה מפרנס אותם אני לא אבכה שהרי אני איני יכול לפרנסם כי לא היה הרב בעל ממון מפני חסידותו שלא היה רוצה ליהנות מכבוד התורה לפיכך היו חייו חיי צער. ונפטר הרב ר' חנוך בשנת ד' תשע"ה קודם פטורת רב האי ז"ל י"ג (כ"ג) שנה ואעפ"כ לא השיבו מנחה קהלות מזרח ומערב לישיבות מפני שחכמים אלו העמידו תלמידים הרבה ופשט התלמוד בכל הארץ. וכן היה מנהגו של הרב ר' חנוך ז"ל שהיה עולה לסיים את התורה בכל שנה ושנה ביום טוב האחרון של חג היו עולים עמו שלשה גדולי הדור ועיני העדה אל התיבה ובשנת ד' תשע"ה עלה כמנהגו ועלו עמו כבכל יו"ט והתיבה היתה ישנה ונשברה ונפלו כל העולים ונשברה מפרקתו של הרב ומת לימים מועטים לאחר שהעמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל. ראב"ד ספר הקבלה

Rav Chanoch, in his piety, was troubled and saddened that [Ibn Go] died. On the night of Shabbos, when Ibn Go died, one of Rav Chanoch's son-in-laws, from the family of ibn Peliag, told him [with obvious delight] of his passing. To the amazement of ibn Peliag, Rav Chanoch burst out in tears. He said to him, "I came to deliver glad tidings about the demise of your enemy and [strangely] you seem to love your enemy and cry at his death!" Rav Chanoch replied, "I am crying for all the poor who were accustomed to rely on his generosity (lit. table). What will they do tomorrow? If you take it upon yourself to provide for their needs, I will stop crying. For I cannot support them." This [last statement] was due to the fact that Rav Chanoch was not a man of means. Because of his piety, he did not want to gain benefit from the honor of the Torah and therefore [took no salary from the community and] lived a very austere life.

Rav Chanoch died in the year 1014, [over] twenty three years before the death of Rav Hai. Despite his passing, the communities of the east and west did not resume the practice of supporting [Rav Hai's Yeshiva]. This is because these sages had established many disciples and the study of Talmud was wide spread throughout the land.

[The following is a detailed account of his death.] It was the custom of Rav Chanoch, of blessed memory, to receive the Aliah of finishing the Torah, (Chasan Torah) every year at Simchas Torah. Three of the most prestigious scholars of the community would accompany him up to the Bima. [At Simchas Torah] of the year 1014 he went up accompanied [by the dignitaries], as was his custom. The Bima, [however,] which was weakened by [constant use] over the years, collapsed [under the combined weight of the entourage]. They all fell and Rav Chanoch broke his neck [in the fall] and died a few days later. This occurred after [the long years that] he had established many disciples and had spread Torah throughout Israel. **Raavad - Sefer Hakabalah**

V. Rabbi Hisdai ibn Shaprut and the King of the Khazars

A.

ממני חסדאי בן יצחק בן עזרא מבני גלות ירושלים אשר בספרד . . . . . ועתה הנה חקותי האגרת הזאת לאדוני המלך וחנותי למולו שלא תכבד עליו שאלתי. ויצוה להודיע את עבדו כל הדברים האלה וכל עניני ארצו ומאיזה שבט הוא ומה דרך המלכות איך ינחלו המלכים כסא כבוד המלכים, המשבט ידוע אם ממשפחה הראויה למלוך, ואם מלך בן מלך כאשר הוא מנהג אבותינו בהיותם שוכנים בארצם. ויודיעני אדוני המלך כמה מהלך ארצו ארכה ורחבה ערי חומה וערי הפרזות, ואם היא משקה או גשומה, ועד אן תגיע ממשלתו, מספר חייליו גדודיו ושריו. ואל נא יחר לאדוני המלך בשאלי מספר גדודיו יוסף ד' עליהם כהם וכו' ועיני המלך רואות, ולא שאלתי השאלה הזאת כי אם למען אעלוז ברבות עם הקודש. ויודיעני אדוני המלך מספר המדינות אשר הוא רודה בהם ומספר המס אשר ישיבו לו, אם יתנו לו מעשר, ואם אדוני חונה תמיד בעיר ממלכה ידועה או אם הוא יסוב את כל גבול ממשלתו, ואם האיים הקרובים אליו אם מהם מתיהדים, ואם ישפוט את עמו לבדו, או אם יקים להם שופטים, ואיך עלותו בית ד', ועם איזה אומה יערוך קרב ועל מי ילחום ואם המלחמה דוחה את השבת, ומי הממלכות והגוים אשר סביבותיו ומה שמם ומה שם ארצם ומה שם הערים הקרובות אל ממלכתו מן הרסא"ן ומן ברעד"ה ודא"ב אל אבואב ומנהג הליכות הסוחרים ההולכות אל מחוז אדוני המלך. ויודיעני כמה מלכים מלכו לפניו ומה שמם וכמה מלך כל אחד מהם ובאיזה לשון אתם מדברים. ובימי אבותינו נפל אצלנו איש ישראל נבון דבר היה מתיחס בשבט דן עד שמגיע לדן בן יעקב והיה מדבר בצחות וקורא שמות לכל דבר בלה"ק וכל דבר לא נעלם ממנו. ובעמדו לדרוש בהלכה כך היה אומר עתניאל בן קנז קבל מפי יהושע מפי משה מפי הגבורה. עוד בקשתי (הפליאה) מאת אדוני המלך להודיעני אם יש אצלכם זכר לחשבון קץ הפלאות אשר אנו מחכים זה כמה שנים ונצא משבי אל שבי ומגולה אל גולה. ומה כח תוחלת המצפה להתאפק על זאת ואיככה אוכל לתת דמי על חרבן בית תפארתנו ועל פליטת חרב אשר באו באש ובמים אשר נשארנו מעט מהרבה ונרד מכבוד ונשב בגולה ואין לאל ידנו באומרם לנו כל היום לכל עם ועם יש מלכות ולכם אין זכר בארץ. וכאשר שמענו את שמע אדוני המלך ותוקף מלכותו ורוב חייליו תמהנו בזאת, נשאנו ראש ותחי רוחנו ותחזקנה ידינו ותהי ממלכת אדוני לנו לפתחון פה. ומי יתן ספות השמועה

הזאת כח כי בזה תרבה גדולתנו. וברוך ד' אלקי ישראל אשר לא השבית לנו גואל ולא השבית ניר וממלכת משבטי ישראל. יחי אדוננו המלך לעולם. והייתי שואל בעד דברים אשר לא שאלתים לולא כי יגורתי להכביד על אדוני המלך בהרבות מלים כי לא כן דרך מלכים. ואמנם כבר הרביתי והנני מודה בזאת. ואל יאשימני אדוני כי מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה אבל כמוני ישגה וכמוהו יסלח, כי אדוני יודע כי אין עם גולה דעת ולא עם בני שביה תושיה, ואני עבדך לא פקחתי עין כי אם בתוך גולה ודלות על כן יש על אדוני המלך מאמתת החסד ומאורח האמת להעביר שגיוני עבדו. ובלא ספק כבר שמעת איך היו מכתבי מלכי ישראל ומה אגרותיהם ומה מנהג בספרי שליחותם, ואם על מהלך טוב יעביר שגגת עבדו כידו הטובה וכחסדו הגדולה. ושלום רב לאדוני המלך לו ולזרעו ולביתו ולכסאו עד עולם. ויארץ ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. ראב"ד – ספר הקבלה

[This letter is being sent] by me, Hisdai ben Yitzchak ben Ezra, a member of the exiled community of Jerusalem in Spain. . . . Behold, I have inscribed this letter to my master, the king, and I plead to him that my request should not be a burden for him. Please command [one of the royal secretaries to write me and] inform [me], his servant, of all of these things and all the particulars of his land. [Also tell me the name of] the tribe from which he descends. In which manner does he conduct his government? How do the kings inherit the royal throne; must they come from a specific tribe or royal family? Is he a king, the son of a king, as is the custom of our forefathers when they lived in their own land? Inform me, my master, the king, about the length and width of the land, the walled cities and the open cities. Are they irrigated or do they depend upon rain? What is the greatest extent of his domain? What is the number of his troops and officers? My master, the king, should not become angry at my request of knowing the number of his troops. May G-d increase their number many times over. The eyes of my master, the king, sees that I only ask this so that I can rejoice at the great number of people of the holy [Jewish] nation. Inform me, my master, the king, the number of countries that he dominates and the size of the tribute that he exacts from them. Do they give him a tithe? Does my master continually live in a specific city of the realm or does he [constantly move and] make a circuit within the entire boundaries of his kingdom? Did the occupants of the islands near his kingdom convert to Judaism. Does he judge his people on his own or did he establish for them a judicial body? How does he go up to the House of the L-rd? Together with which nation does he [combine forces in] battle? Against which nation does he wage war? Is war waged on Shabbos? What are the kingdoms and nations which are surrounding him? What are their names? What is the name of their lands? What is the name of the cities near his kingdom [of the lands] of Russia ("Rassan"), of "Bredah", and of "D'ab Alabuab"? What is the custom of the travels of the merchants that go to the area of my master, the king? Tell me how many kings reigned before him. What are their names? How long did they reign? What language do you speak? In the days of our forefathers, an intelligent Jewish man came to us who traced his lineage to the tribe of Dan all the way back to Dan the son of Yaakov. He spoke eloquently and had a word in the holy tongue (Hebrew) for everything. Nothing was hidden from him. When he would speak in halachah he would say, "This is what Asniel ben Knaz received from the mouth of Yehoshuah, who in turn received from Moshe, who received it from the mouth of the Al-mighty."

In addition I ask of my master, the king, to inform me if he has any hint to the calculation of the end of days to which we await so many years as we go from bondage to bondage and from exile to exile. How great is the hope [we have in our hearts] to be relieved of all of this! How [much longer] can I give my blood [and soul] on the destruction of the House of our splendor and the remnant of [those that were destroyed by] the sword who went through fire and water, who remain few in number [the survivors of] a formerly large population. We have fallen from our glory and [now] dwell in exile. We have no power [to respond] when they say to us the entire day, "Every nation has a kingdom and you have no trace [of kingship] on earth." When we heard the report of my master, the king, and the power of his kingdom and the great number of his troops, we were astonished. We lifted up our heads and revived our spirits. Our power has been strengthened and the kingdom of my master has enabled us to reply [to those who taunt us]. We only wish that [the substantiation of] this report will enhance our stature. Blessed be Hashem, the G-d of Israel, Who has not caused to cease a Redeemer for us and Who has not caused to cease a kingdom from the tribes of Israel. May our master, the king, live forever!

I would have asked even more information from the king had I not been afraid to overburden my master, the king, with excessive words [of correspondence] for it is not the proper protocol of kings. In truth, I have written more than the norm and I am thankful [for your indulgence]. Do not find fault with me, my master, for talking and expressing my anger so excessively . . . for my master knows that there is a loss of [common] sense that comes with being exiled and a lack of understanding that accompanies those that are in captivity. I, your servant, only opened my eyes in the midst of exile and poverty. Therefore [please] forgive the errors of his servant out of [his sense of] true kindness and [his love of] the way of truth. **The letter from Hisdai ibn Shaprut to Yosef, king of the Khazars**

וזאת תשובת יוסף המלך התוגרמי. אל רב חסדאי ראש גולה בן יצחק בן עזרא מספרדי הנחמד אלינו והנכבד עלינו. הנה אודיעך שבא אלינו כתבך המכובד על יד ר' יעקב בן אליעזר מארץ נמץ ושמחנו בו וששנו על בינתך וחכמתך, ואמצא כתוב בכתבך מקום ארצך ארכה ורחבה ויחוס עבד אל רחמן המלך המולך עליה ויקר תפארת גדולתו ועזרת הקל לו עד כבישתו מדינת מזרח. עד שנשמע עוצם מלכותו בכל הארץ ופחדו על המלכים. גם הודעתנו כי לא שמעתם אודותנו אלולא שלוחי קוסטאנטינא לבוא בכושרות ויספרו לכם מלכותנו ודיניו, לפי שהייתם מכזי' אותו לפנים ולא הייתם מאמינים בו. ובקשת להודיעך אמתת הדברים מלכותנו ויחוסנו ואיך נכנסו אבותינו בדין ישראל והאיר הקל עינינו ושבר קמינו. עוד בקשת לדעת מדת ארצנו ארכה ורחבה והגוים אשר סביבותינו והמשלימים אתנו והנלחמים עלינו ואם יתכן לבוא שלוחינו אל ארצכם ולחלות פני מלככם היקר והנעים שהמשיך לבבות לאהבתו בטוב דרכיו והביאם באהבתו ויושר מפעלותיו. לפי שהאומות אומרים לכם כי אין לישראל מקום ממשלת וממלכה שהיו ישראל נהנים בדבר הזה והיה להם להרמת לב ומענה לשון ושבח ותהלה בעיני האומרים להם כי אין לישראל שארית ולא מקום ממשלה וממלכה. ואנחנו משיבים תשובתך על דבר ודבר עם השאלה ששאלת בכתבך תשובת הששים כך והשמחים בחכמתך. אשר זכרת מארצך ויחוס המולך עליה כבר נגע אלינו וכבר היו לעיני אבותינו אגרות דרישות שלום והדבר הזה הוא שמור בספרינו ידוע לכל זקני ארצנו. ונקדש מה שנקדש בעיני אבותינו ונשים אותו ירושה לבנינו. שאלת בכתבך מאיזה אומה ומאיזה משפחה ומאיזה שבט אנחנו:

דע כי אנחנו מבני יפת ובני תוגרמה בנו, ומצינו בספרי יחוסים של אבותינו שהיו לתוגרמה עשרה בנים ואלה שמותם, הראשון אגיו, תירוש, אוור, אוגין, ביזל, תרנא, כזר, זנור, בלנוד, סאור. אנו מבני כזר הוא השביעי, כתוב אצלו שבימיו היו אבותי מתי מספר ומקב"ה נתן להם כח וגבורה ועשו מלחמה עם גוים רבים ועצומים מהם ובעזר הקל גרשום ויירשו ארצם וברחו וירדפו אחריהם עד העבירם הנהר הגדול ששמו דונ"א עד היום הזה הם חונים על נהר דונ"א וקרובים לקושטאנטניא, ויירשו כזריים את ארצם. ואח"כ עברו דורות עד שעמד מלך אחד מהם ושמו בולאן היה איש חכם וירא אלקים, בוטח בו בכל לבו ויסר את הקוסמים ואת עובדי ע"ז מן הארץ וחוסה בצל כנפיו. ונראה לו מלאך בחלום ואמר לו, בולאן ד' שלחני אליך לאמר שמעתי את תפלתך ותחנתך הנה ברכתך והרביתך ואקיים מלכותך עד סוף הדורות ואמסור את אויבך בידיך ואתה עמוד, והתפלל לפני ד', וכן עשה. וירא אליו שנית ויאמר לו ראיתי את דרכיך ורציתי את מעשיך וידעתי כי תלך אחרי בכל לבך ואני חפץ לתת לך מצות חק ומשפט ואם תשמור מצותי ומשפטי אברכך וארכך. ויען ויאמר למלאך הדובר אליו אתה ידעת אדוני מחשבות לבי וחקרת כליותי שלא שמתי בטחוני אלא בך, אבל העם שאני מולך עליהם הם כופרים לא אדע אם יאמינו בי. אם נא מצאתי חן בעיניך ואם עלי יתגלגלו רחמיך הראה לפלוגי השר הגדול שלהם והוא יעזרני על זאת. והקב"ה עשה כרצונו וירא לשר ההוא בחלום וכאשר השכים בבקר בא ויגד למלך והמלך קבץ כל שריו ועבדיו ואת כל עמו ויגד להם את כל הדברים האלה. וייטב בעיניהם הדבר וקבלו עליהם את הדין ונכנסו תחת כנפי השכינה. וירא אליו המלאך עוד ויאמר אליו הנה השמים ושמי השמים לא יכללוני ואתה בונה בית לשמי. ויען ויאמר רבש"ע מאד אני מתבייש לפניך שאין לי כסף וזהב לעשות כמו שיתכן כאשר ברצוני. אמר לו חזק ואמץ קח עמך כל חייליך וקום לך אל ארץ רודגא"ס ואל ארץ ארדי"ל הנה נתתי פחדך ואימתך בלבם ומסרתים בידך והנה זמנתי לך שני אוצרות אחד של כסף ואחד של זהב ואני אהיה עמך ושמרתך בכל אשר תלך ותקח את הממוץ ותבא בשלו' ותבנה בית לשמי. והוא האמין בו ויעש כאשר צוהו. וילחם והחרים המדינה ושב בשלו' והקדיש הממוץ ובנה ממנו אהל וארון ומנורה ושלחן ומזבחות וכלי הקודש, עד היום הזה הם שמורים בידי וקיימים. אח"כ הלך שמעו בכל הארץ ושמע מלך פרס ומלך ישמעאלים ושלחו להם מלאכיהם בממוץ גדול ובמנחות רבות עם חכמיהם להטותו אל דיניהם. והמלך היה חכם ויצו להביא חכם מישמעאל ופרס וחקר ושאל היטב ושם אותם יחדיו לברר בדיניהם, והיו שוברים אחד את דברי חברו ולא היו מסכימים על דבר אחד. כשראה המלך כן אמר אל חכם של מלך פרס ואל הישמעאלי לכו אל אהליכם ועד יום השלישי אני אשלח בעדכם ותבואו אלי. ולמחר שלח המלך בשביל החכם הפרסי ואמר לו אני יודע כי מלך פרס גדול מאלה המלכים ודינו דין מכובד ואני חפץ בדיניך אבל שואל אני מעמך שתאמר לי האמת, דין ישראל ודין ישמעאל איזה מהם טוב. ענה החכם ואמר יחי אדוננו המלך לעולם דע באמת כי אין דין בכל העולם כדין ישראל שהקב"ה בחר בישראל מכל האומות וקראם בני בכורי ועשה עמהן נסים ונפלאות גדולות והוציאם ממצרים מעבדות פרעה והעבירם בים בחרבה ורודפיהם טבע והוריד להם המן ויוציא להם מים מצור ונתן להם את התורה מתוך האש והנחילם ארץ כנען ובנה להם בית המקדש לשכון ביניהם ואח"כ חטאו לו ויכעס עליהם וישליכם מעל פניו ופזרם לכל רוח ולולא זאת לא היה כדין ישראל בעולם. השיבו המלך ככה דברת דבריך דע באמת כי אני אכבדך. ביום השני שלח המלך בשביל אלקאדי של הישמעאלים ושאלהו ויאמר לו הודיעני האמת מה יש בין דין ישראל ובין דין פרס איזה מהם הטוב. וישיבהו אלקאדי ואמר לו דין ישראל הטוב וכולו אמת ועמהם תורת ד' וחקים ומשפטים צדיקים ובשביל שחטאו לו ופשעו בו כעס עליהם ויתנם ביד אויביהם השיבו המלך כבר דברת לי האמת ואמנם אכבדך.

וליום אחר קרא לכלם יחד ויאמר אליהם לפני כל שריו ועבדיו ועמו, מבקש אני מכם שתבחרו לי איזה הטוב והישר מן הדינין. והתחילו לדבר ולא היו מעמידים דבריהם על יסוד עד שאמר המלך לחכם הפרסי דין ישראל ודין ישמעאל איזה הטוב מהם. ענה החכם ואמר דין ישראל הטוב, ועוד שאל לאלקאדי ואמר דין ישראל ודין פרס איזה הטוב, וענה האלקאדי ואמר דין ישראל הטוב. ויען המלך כבר הודיתם בפיכם שדין ישראל הטוב והישר ואני כבר בחרתי בדין ישראל שהוא דינו של אברהם וקל שקי יהיה בעזרי והכסף והזהב שאמרתם לתת לי הוא יכול לתת לי בלא צער ואתם לכו לשלו' אל ארצכם. ומן היום ההוא והלאה עזרו הקל שקי ואמץ את כחו וימל את בשר ערלתו הוא ועבדיו וישלח ויבא אחד מחכמי ישראל ויפרשו התורה ויסדרו לו כל המצות. עד היום הזה אנו על הדין הנכבד והאמתי יתברך שמו של הקב"ה לעולם. ומן היום ההוא שנכנסו אבותינו תחת כנפי השכינה הכניע לפנינו את כל אויבינו והשפיל את כל האומות והלשונות אשר סביבותינו ולא עמד איש בפנינו עד היום וכלם לנו למס ע"י מלכי פרס ומלכי ישמעאל: ואחר הדברים האלה עמד מלך מבני בניו ושמו עובדיה צדיק וישר, הוא חדש הממלכה והעמיד את הדין כדין וכהלכה והוא בנה בתי כנסיות ובתי מדרשות וקבץ לרוב מחכמי ישראל ויתן להם כסף וזהב לרוב ויפרשו לו ארבעה ועשרים ספרים ומשנה ותלמוד וכל תקון תפלות חזנים והיה ירא אלקים ואוהב התורה והמצות. ואחריו עמד חזקיה בנו ואחריו מנשה בנו ואחריו עמד חנוכה אחי עובדיה ויצחק בנו וזבולן בנו ומנשה בנו נסי בנו מנחם בנו בנימין בנו אהרן בנו. ואני יוסף בן אהרן הנזכר וכולנו מלך בן מלך ולא יוכל זר לישוב על כסא אבותינו. יהי רצון מלפני ממליך כל מלך שיתמיד מלכותנו בתורתו ובמצותיו:

ואשר שאלת מהלך ארצנו וארכה ורחבה. היא על יד הנהר הסמוך לים גרגא"ן לפאת מזרח מהלך ארבעה חדשים. ועל יד הנהר חונים אומות רבות לרוב עד אין מספר כפרים ועיירים וערי מבצר והם תשע אומות ואין חקר ומספר להם, כולם נותנים לי מס. ומשם יסוב הגבול עד גרגאן כל יושבי חוף הים מהלך חודש כולם נותנים לי מס. ובצד דרום חמשה עשר אומות רבים ועצומים לאין מספר עד בא"ב אלאבואב והם חונים בהרים וכל יושבי ארץ באסנא ותנת עד ים קוסטנטינא מהלך ב' חדשים, כולם נותנים לי מס. ובצד מערב שלשה עשר אומות רבים ועצומים חונים על שפת ים קוסטנטינא. ומשם יסוב הגבול לפאת צפון עד הנהר הגדול ששמו יוזג והם יושבים פרזות בלא חומה והולכים בכל המדבר עד שמגיעים עד גבול ההגראיים והם רבים כחול אשר על שפת הים כלם נותנים לי מס, ומדת ארצם מהלך ארבעה חדשים. ואני יושב על מבואות הנהר ולא אעזוב את רוסיים הבאים בספינות לעבור אליהם, וכמו כן לא אעזוב את כל אויביהם הבאים ביבשה לעבור אל ארצם ואני אלחם עמהם מלחמה קשה, ואילו עזבתים היו מכחידים כל ארץ ישמעאל עד בגדא"ד. ועוד אודיעך שאני יושב על הנהר הזה בעזרת שקי ויש לי בתוך מלכותי שלש מדינות. האחת יושבת בה המלכה עם נערותיה וסריסיה, ארכה ורחבה חמשה על חמשה פרסה עם מגרשיה והכפרים הסמוכים לה. והיושבים בה ישראלים וישמעאלים ונוצרים ואומות אחרות מלשונות אחרות יושבים בה. המדינה השנית ומגרשיה ארכה ורחבה שמנה על שמנה פרסאות. והמדינה השלישית אני יושב בה עם שרי ועבדי וכל משרתי הקרובים אלי, והיא קטנה ארכה ורחבה שלשה על שלשה פרסאות, ובין החומות הנהר מושך והולך. ואנו יושבים במדינה כל החורף ובחודש ניסן אנו יוצאים אל המדינה והולכים איש אל שדהו ואיש אל גנו ואל עבודתו, ועוד כל משפחה ומשפחה יש להם אחוזת אבותיהם ידוע נוסעים וחונים בגבולם בשמחה ובשירים לא ישמע אדם קול נוגש ואין שטן ואין פגע רע. ואני ושרי ועבדי נסע ונלך מהלך עשרים פרסאות עד שנגיע לנהר גדול הנקרא וורשא"ן ומשם נסובב עד שנבוא

אל קצה המדינה, זו מדת ארצנו ומקום מנוחתנו. והארץ אינה גשומה הרבה ויש בה נהרות רבות מגדלים דגים לרוב, ויש בה לנו מעיינות רבות והארץ טובה ושמנה שדות וכרמים וגנות ופרדסים כולם משקים מן הנהרות, ויש לנו כל עץ פרי לרוב מאד. ועוד אודיעך גבול ארצי לצד מזרח מהלך עשרים פרסאות עד ים גרגא"ן ולפאת דרום מהלך שלשים פרסאות ולפאת מערב מהלך ארבעים פרסאות. ואני יושב בתוך האי, שדותי וכרמי וגנותי ופרדסי בתוך האי. ולפאת צפון מהלך שלשים פרסאות נהרות ומעיינות רבות, ובעזר ד' אני יושב לבטח. ועוד שאלת מדבר קץ הפלאות. ואנחנו עינינו אל ד' אלקינו ואל חכמי ישראל הישיבה שבירושלים ואל הישיבה שבבבל ואנו רחוקים מציין. אבל שמוע שמענו שברוב העונות תעו החשבונות ואין אנו יודעים מאומה. אבל יישר בעיני אלקים ויעשה למען שמו הגדול ואל ימעט לפניו חורבן ביתו וביטול עבודתו וכל התלאות אשר מצאתנו, ויקיים בנו ופתאום יבוא אל היכלו וכו'. ואין בידינו כי אם נבואת דניאל. וקל אלקי ישראל ימהר הגאולה ויקבץ גליותינו ונפוצותינו בחיינו ובחייך ובחיי דכל בית ישראל אוהבי שמו. וזכרת באגרתך שאתה מתאוה לראות פני. גם מאד אני כוסף ומתאוה לראות פניך הנעימים ויקר תפארת חכמתך וגדולתך, ומי יתן והיה כדברך. ולו זכיתי להתחבר עמך ולראות פניך הנכבדים והנעימים והנחמדים. אתה תהיה לי לאב ואני אהיה לך לבן ועל פיך ישק כל עמי ובדברך הייתי יוצא ובא ובעצתך הנכונה, ושלו' רב:

The following is the response of Yosef, the king of the Khazars:

[This letter is written] to Rav Hisdai, the leader of the exile, ben Yitzchok ben Ezra of Spain who is dear and honored to us.

Behold, I am letting you know that we received your honored letter through Rav Yaakov ben Eliezer from the land of "Nemetz" and we were happy and rejoiced over your understanding and wisdom. I found that you wrote in your letter about the place of your country, its length and width, the lineage of Abd-el-Rahman, the king who rules over it, about the glory of the splendor of his magnificence and the help that G-d has granted him to conquer the eastern province, the widespread reports of the power of his kingdom throughout the world and the fear that he instilled in the [other] kings. You also informed us that you would not have heard about us had it not been for trustworthy emissaries from Constantinople who told you about our kingdom and its [religious] laws. This is because you denied previous reports and gave them no credence. You asked us to tell you about the actual details of our kingdom, its genealogy and how our forefathers entered the lawful [covenant] of Israel and how G-d enlightened us and shattered those who rose against us. You also requested us to tell you the dimensions of our land, its length and width, the nations that surround us, those that made peace with us, those that waged war against us. [You also asked us] if it would be possible that our emissaries come to your land and to visit [his] eminence, your king, whose pleasantness has drawn close the hearts [of all of his subjects] to his love with his fine ways and has guided them through his love and upright deeds. **Because the nations [of the world] say to you that Israel has no place of dominion or kingship, you derived pleasure from this thing and you experienced a lifting of your heart, a response of your tongue [to the nations], and praise and lauding in the eyes of those who have said to you that Israel has no remnant nor a place of dominion and kingship.** We, who delight with you and rejoice with your wisdom, have agreed to answer every question that you have asked us. That which you have mentioned [in your letter] regarding your land and the genealogy of he who rules over it, is something that has already reached us. [In the past,] letters of

greetings [from your kingdom] have been brought before the eyes of our forefathers. This thing has been recorded in our records and is well known to all of the elders of our country. We will deem sacred that which has been held sacred in the eyes of our forefathers and place it as an inheritance for our children. You asked us in your letter from which nation, family, and tribe do we descend.

You should know that we are descendants of the sons of Yefes [through] Togarmah his son. We have found in the genealogies of our forefathers that Togarmah had ten sons and these are their names: Igiar, Tirosh, Avor, Ogian, Bizel, Tarna, Khazar, Zantor, Balnod, Savir. We are from Khazar, the seventh son. It is written in our records that in his time, our forefathers were small in number. The Holy One, blessed be He, gave them strength and power and they waged war against nations that were more numerous and powerful than they. With the help of G-d, they drove them out and inherited their land. The [defeated nations] fled but they chased after them until they made them cross over the great river, the Danube. Till this day do they reside by the Danube river, close to Constantinople and the Khazars inherited their former land. Afterwards many generations passed until a king arose from amongst them whose name was Bulan. He was a wise man, one who feared G-d and trusted Him with all his heart. He removed the sorcerers and idolators from the land and sought refuge under the wings of G-d. An angel appeared to him in a dream and said to him, "Bulan, G-d has sent me to you with the following message: I have heard your prayer and pleas. Behold, I have blessed you and increased you and I will establish your kingdom until the end of the generations and I will give over your enemies into your hands. [Now,] arise and pray before G-d." He appeared to him again and said to him, "I have seen your ways and I find favor with your actions, and I know that you follow after me with all your heart. I wish to give you commandments, statutes and laws. If you guard my commandments and laws, I will bless you and increase you [even further]." He answered the angel who was speaking to him, "You know, my master, the thoughts of my heart and the investigations of my kidneys. I have not placed my trust other than in you. The people over whom I rule are heretics. I don't know if they will believe in me. If I have found favor in your eyes and if your compassion has come around over me, show yourself to this certain person, their great prince, and he will help me out." The Holy One, blessed be He, did according to [the king's] will and appeared to the prince in a dream. When he arose in the morning, he came and told the king and the king gathered all of the noblemen and his servants and all of his people and told them all of these things. This thing found favor in their eyes and they accepted upon themselves the law (monotheism) and they went under the [protection of the] wings of the Shechina. The angel appeared to him again and said to him, "Behold, the heavens and the heavens above the heavens cannot contain me. Build, [however,] a house (temple) dedicated to My name." He replied, "Master of the universe, I am very embarrassed for I have neither silver nor gold to accomplish that which is fitting which is what I desire." He said to him, "Strengthen yourself and be strong of heart, take with you all of your troops and arise and go to the land of the "Rudgas" and to the land of "Ardil". Behold, I have given unto them fear and trepidation in their hearts and I have given them into your hand. Behold, I have prepared two treasure houses for you. One is of silver and the other of gold. I will be with you and guard you wherever you go and you will take the money and return home in peace and build a house (temple) dedicated to my Name." [Bulan] trusted Him and did as he was commanded. He waged war and destroyed the country [of the enemy] and returned in peace. He sanctified the money [that he plundered] and built from it a tent, ark, menorah, table, altars, and holy vessels. To this day are they safely guarded by me

and still exist. Afterwards reports about him traveled throughout the world and as a result the kings of Persia (Byzantium) and Arabia sent delegations to him with much money and lavish presents together with their scholars in order to sway him to their religion. The king was a wise man and commanded them to bring before him a Moslem scholar as well as a Persian (Christian) scholar. He examined them and asked them probing questions and put them together [in the same room] in order to clarify their respective religions. Each one would refute the words of his colleague and they did not [even] agree on a single issue. When the king saw this, he said to the scholars of Persia (Byzantium) and Arabia, "Go back to your tents. By the third day, I will send for you and then you will come back to me." The next day, the king sent for the Persian scholar and said to him, "I know that the king of Persia (Byzantium) is greater than the other kings and his religion is an esteemed religion and I desire your religion. However, I ask of you one [just] question that you [must] answer me truthfully. Which is better, the Jewish religion or the Moslem religion?" He answered, "May our master, the king, live forever! You should know in truth that there is no religion in the entire world like the Jewish religion. For the Holy One, blessed be He, chose Israel amongst all the nations and called them, 'My first born son.' He made for them miracles and great wonders and took them out of Egypt from the slavery of Pharaoh. He made them pass in the midst of the sea upon the dry land and drowned their pursuers. He brought down for them manna [from Heaven] and produced water for them out of a rock. He gave them the Torah in the midst of the fire, gave them the land of Canaan, and built for them the Temple in order to dwell amongst them. Afterwards they sinned against Him and He displayed His anger with them and threw them away from His presence and scattered them in every direction. [However,] had He not done so, there would not be a Jew left in the world." The king responded to him in the following words, "Because you have spoken your words, you should know that I will truly honor you." The following day, the king sent for the Moslem Qadi. He asked him, "Tell me the truth. Between the Jewish religion and the Persian (Christian) religion which one is better?" The Qadi answered him, "The Jewish religion is the best. It is entirely true and they have with them the Torah of G-d and righteous statutes and laws. Because they sinned and rebelled against G-d was He angry with them and gave them over into the hands of their enemies." The king replied to him, "You have already spoken to me the truth and I will truly honor you." The next day he called all of them together and said to them in the presence of his noblemen, servants and people, "I desire from you to choose for me which is the best and most right religion." They began to speak but were not able to establish their arguments on a firm foundation until the king asked the Persian (Byzantine) scholar, "Between Judaism and Islam, what is the better religion?" The scholar lifted his voice and said, "Judaism is better." He asked the Qadi again, "Between Judaism and the Persian religion (Christianity) which one is better?" The Qadi lifted his voice and said, "The Jewish religion is better." The king responded, "You have already admitted that the Judaism is better. I have already chosen Judaism for it is the religion of Abraham. May E-l Sha-dai be a source of aid for me. The silver and gold that you told me that you would give me can be [equally] given to me by G-d without difficulty. You can now return back to your land in peace." From that day and on E-l Sha-dai [truly] helped him and strengthened him. He circumcised his foreskin together with the foreskins of his servants and he sent for one of the scholars of Israel to explain to him the Torah

and present to him the commandments in a systematic way. To this day we follow the true and honored religion. May the name of the Holy One, blessed be He, be blessed forever. From the time our ancestors went under the protection of the wings of the Shechina, He subdued all of our enemies and humbled all of the nations and tongues (ethnic groups) which surround us. No man was able to get the better of us. They all give us tribute through the kings of Persia (Byzantium) and Arabia.

In a subsequent period, there arose a king from [Bulan's] descendants whose name was Ovadiah. He was righteous and upright. He gave a new spirit into the kingdom, made sure that the Jewish religion was being properly kept, built synagogues and study halls, and brought together [to his kingdom] many Jewish scholars and gave them an abundance of silver and gold. They explained to him the twenty four books [of Tanach], the Mishna and Talmud and the entire cantorial order of prayer. He was G-d fearing and loved the Torah and Mitzvos. After him, Hezekiah, his son, arose and after him Menashe, his son. Menashe was followed by Hanukah, the brother of Ovadiah. He was followed by Yitzchok, his son, Zevulun, his son, Menashe, his son, Nisi, his son, Menachem, his son, Benyamin, his son, and Aharon, his son. I am Yosef, the son of the previously named Aharon. We are all kings the son of kings. No stranger is allowed to sit on the throne of our forefathers. May it be the will of He who appoints kings to insure that our kingdom continue with His Torah and Mitzvos.

Regarding that which you asked about the dimensions of our land, its length and width. It is on the river (Don?) which is by the "Gargan" (Azur or Black?) sea on its easterly side. It takes four months to traverse the boundary. By the bank of the river many nations, too numerous to count, reside. There are villages, and towns, and fortified cities. All told there are nine nations. But there is no way of knowing their immense population. They all pay me tribute. From there the boundary turns until "Gargan". All those that dwell on the sea shore, for a distance of a month's travel, pay me tribute. On the south side there are fifteen large and powerful nations with innumerable people up until "B'ab Alabuab". They dwell in the mountains. And all of the land of "Basna" and "Tanas" up until the sea of Constantine (Sea of Marmara?) a distance of two month's travel. They all pay me tribute. On the west side there are thirteen large and powerful nations who dwell on the shore of the sea of Constantine. From there the boundary turns northward up until the great river (Volga?) whose name is Yozag. They live in unwalled cities and travel in the entire desert until they reach the border of the Moslems. They are as many as the sand by the sea shore and pay me tribute. The dimension of their land is four month's travel. I dwell by the entrance ways of the river and will not let the Russians who come in ships to pass through. Similarly, I won't let their enemies use the land route to gain entrance into their country. I am [prepared] to fight fiercely [to stop them], for if I let them, they would destroy all of the lands of the Arabs until Baghdad. In addition, I am letting you know that I dwell by this river by the help of Sha-dai and I have in my country three cities. The queen with her entire entourage of maidservants and eunuchs resides in one of them. Its length and width is five by five parsangs. This includes its outlying fields and villages

that are near it. In it live Jews, Moslems, Christians and other nations and languages (ethnic groups). The second city, including its outlying fields, has a length and width of eight parsangs. The third city, in which I together with my ministers, slaves and the entire staff that serves me live, is small with a length and width of three parsangs. Between the walls of the city the river flows. We live in the city the entire winter. In the month of Nisan, [in the spring,] we leave the city and each man goes to his field or garden and works. In addition, every single family has clearly demarcated land which they inherited from their forefathers. They travel and settle in their boundaries with joy and song. No man hears the sound of oppression. There is no accusation and no calamity. I and my ministers and servants travel twenty parsangs until we reach the great river called "Varshan". From there we go around until we come to the end of the country. These are the dimensions of our land and the place of our rest. The land does not have excessive rain. It has many rivers that produce plentiful fish. We have many springs and the land is good and rich with many fields, vineyards, gardens and orchards that are all irrigated by rivers. We have an abundance of every kind of fruit tree. I also want to inform you that the boundary of my [own personal] land on the east side is a length of twenty parsangs until the Sea of "Gargan". On the south it is thirty parsangs. On the west side it is forty parsangs. I dwell in the middle of an island. My fields, vineyards, gardens and orchards are [all] in the middle of an island. On the north side the [length of the boundary] is thirty parsangs with many rivers and springs. With the help of G-d, I dwell in security. **You also asked regarding the [mysterious] end of days. Our eyes are looking to the L-rd, our G-d, and to the sages of Israel in the yeshiva in Jerusalem and to the yeshiva in Bavel [for guidance], for we are distant from Zion.** However, we have heard a rumor that due to our immense sins, they have erred in the calculations [of the end of the days]. [As for us,] we know nothing. However, that which is right in the eyes of G-d He will do for the sake of His great name and He will not deem insignificant the destruction of the Temple, the cessation of His service and all of the travail that we have experienced and will fulfill [His covenant] with us and speedily bring us to His Sanctuary etc. We only have the prophecy of Daniel. E-l, the G-d of Israel should speedily bring the redemption and gather in our exile and those that are scattered in our lifetime and yours and in the lifetime of the whole house of Israel, those that love His name. You mentioned in your letter about your desire to see my countenance. I too long and desire to see your pleasant countenance and the glory of the splendor of your wisdom and greatness. I only wish that your words will be fulfilled. If I only would merit to be together with you and to see your esteemed and pleasant and desirous countenance, you would be for me a father and I would be for you a son. My entire people would kiss your mouth and through your words would I come and go through your correct advice. With wishes for much peace. **The letter from Yosef, king of the Khazars to Hisdai ibn Shaprut**

B.

שאתה מוצא קהלות ישראל שהיו פשוטות ממדינת סלא בקצה המערב עד . . . נהר אתל שהיו שם עמים כוזריים שנתגיירו. ויוסף מלכם שלח ספר לר' חסדאי הנשיא בר' יצחק בן שפרוט והודיעו שהוא על דעת רבנות וכל עמו וראינו בטולוטולה מבני בניהם תלמידי חכמים והודיעונו ששאריתם על דעת רבנות. ספר קבלה לראב"ד

You find communities of Jews spread out from the province of "Sala" in the extreme west . . . to the Itl river where the Khazar nation lived, [a nation] who became converts [to Judaism]. Yosef, their king sent a document to Rav Hisdai, the prince, the son of Rav Yitzchok, ibn Shaprut and informed him that he adheres to the opinion of the Rabbanim [and not the Karaim] as well as his entire nation. I have seen descendants of theirs in Toledo who are scholars and have told us that the remnant of their nation still remains loyal to the opinion of the Rabbanim. **Raavad- Sefer HaKalah**